

І. І. Байдак, старший викладач кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету
І. А. Застава, старший викладач кафедри менеджменту організацій Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

ТРУДОВІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ НА ДЕРЖАВНОМУ РІВНІ

Присвячено питанням формування й управління трудовими ресурсами на державному рівні. Від повноти використання трудового потенціалу залежить фінансовий та економічний стан країни в цілому. В сучасних умовах набуває гостроти питання створення механізму управління трудовими ресурсами в межах країни. В дослідженнях аналізуються основні передумови і необхідність політики держави у сфері управління трудовими ресурсами, пропонуються пріоритетні державні цілі та завдання управління трудовими ресурсами в країні.

Ключові слова: трудові ресурси; демографічні тенденції; мотивація; державне управління; трудовий потенціал.

Article is devoted to development of human resources management at the national level. The financial and economic situation of the whole country depends on the completeness of the labour potential. In modern conditions is the creation of visual mechanisms of human resources within the country. Basis conditions and needs of HR policy at the state level were analysed; the priorities and objectives for public administration in this field were proposed.

Key words: human resources; demographic trends; motivation; public administration; employment potential.

Постановка проблеми. Нестабільні політична та економічна ситуації в Україні призвели до негативних змін структури і кількості трудових ресурсів, тобто торкнулися однієї з важливих сфер суспільства, яка впливає на ефективність економіки, – трудові ресурси країни.

Загальний спад виробництва у багатьох галузях економіки став причиною зубожіння населення країни й активізації міграційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох наукових періодичних виданнях приділяється увага дослідженню проблем трудових ресурсів. Саме цій проблемі присвячено праці таких відомих зарубіжних і вітчизняних учених, як А. Маршалл, А. Воронін, О. І. Замора, Є. П. Качан, А. Пастух та ін.

Ураховуючи складність ситуації в економіці країни в цілому та на ринку праці зокрема, актуальним залишається питання розробки напрямів покращання ефективного використання трудових ресурсів в Україні, посилення місця і ролі управління трудовими ресурсами на державному рівні.

Мета статті – аналіз чинників і проблем, які впливають на процес формування трудових ресурсів України та розв'язання їх на державному рівні.

Виклад основного матеріалу. Вітчизняні вчені термін “трудоі ресурси” використовують у вузькому й широкому розумінні. У вузькому розумінні він характеризує

© І. І. Байдак, І. А. Застава, 2016

Механізми державного управління

склад працездатного населення в працездатному віці і є застарілим, оскільки не відображає реалій функціонування праці в умовах ринкових відносин.

Обґрунтованим і методологічно виправданим видається використання терміна в широкому розумінні, за якого “трудові ресурси” відображають наявні нині й передбачувані в майбутньому ресурси праці суспільства, їх кількісні та якісні характеристики [1].

Управління трудовими ресурсами – це дії, спрямовані на формування та ефективне їх використання в різних галузях економіки з метою покращання економічного та соціального стану країни, тобто комплексна система цілей і завдань для ефективного використання трудових ресурсів за допомогою різних способів. Управління трудовими ресурсами має здійснюватись на рівні держави, яка розробляє комплекс нормативних документів для покращання розподілу та використання трудових ресурсів.

Управління використанням трудових ресурсів спрямовано на виконання довгострокових завдань підвищення економічної та соціальної ефективності роботи [2]. Дослідження трудових ресурсів найчастіше базуються на статистичних і соціально-економічних засадах. Як організаційно-управлінська категорія трудові ресурси недостатньо вивчені, тому дослідження необхідно спрямовувати на вивчення структури державного управління.

Зазначимо, що трудові ресурси залежать від низки факторів: чисельності трудових ресурсів, їхнього складу, стану здоров'я, рівня освіти, кваліфікації, мобільності, а також трудової активності окремих статевовікових груп, тобто характеризуються кількісними та якісними сторонами (рис. 1) [3].

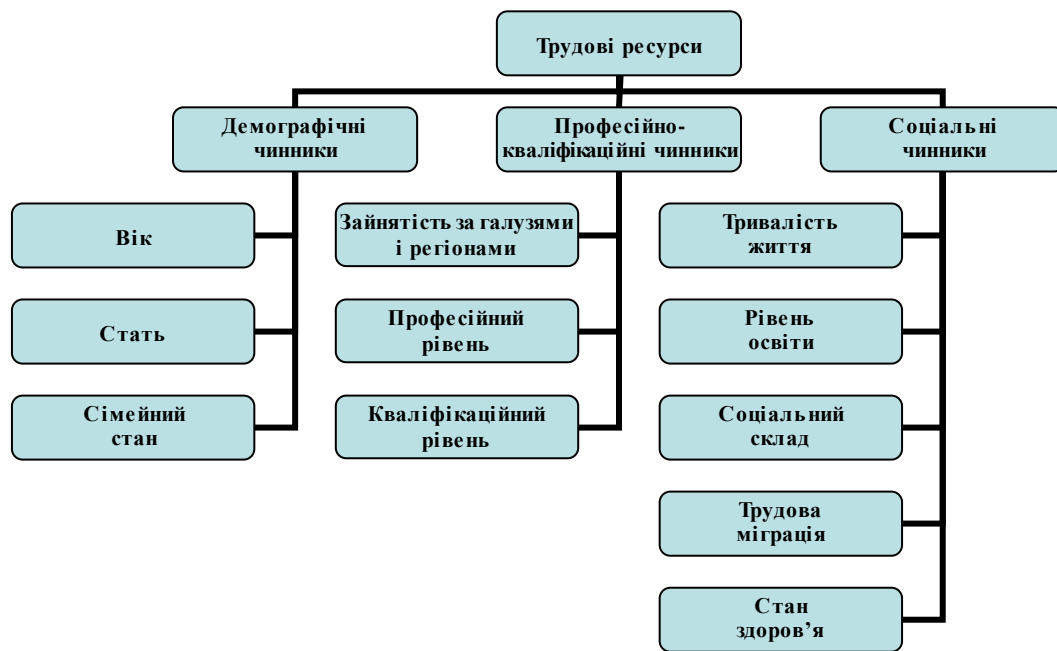

Рис. 1. Чинники, що характеризують трудові ресурси

Процеси формування, розвитку і реалізації трудових ресурсів в Україні супроводжуються низкою негативних тенденцій: проблема підвищення ефективності використання трудових ресурсів, неповне їх використання й досить невисока річна продуктив-

Механізми державного управління

ність праці. Демографічні показники є визначальним фактором кількісного складу трудових ресурсів. Зміни чисельності прямо пов'язані з демографічною ситуацією в країні: динамікою різних статевікових змін, рівнем народжуваності й смертності.

Глобальною проблемою є міграційних відтік як реакція громадян на низький рівень життя. На цей процес безпосередньо впливає демографічна ситуація [4]. За даними Держкомстату, загальна чисельність населення в Україні станом на 1 січня 2016 р. становила 42 760,5 тис. осіб, тоді як 01.01.2000 р. – 49 429,8 тис. осіб (рис. 2) [5]. Дана динаміка свідчить, що населення України з кожним роком скорочується, а трудова міграція відіграє провідну роль у цій проблемі.

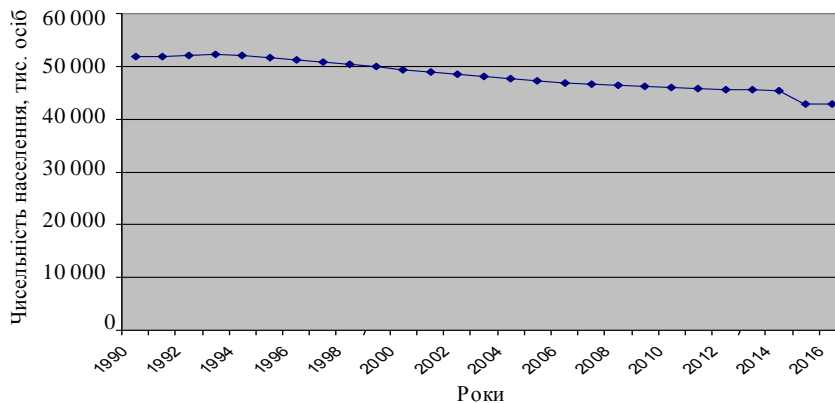

Рис. 2. Динаміка чисельності населення України на 01.01.1990–01.01.2016 рр., тис. осіб

Україна у світовому міграційному процесі виступає як міграційний донор. Національна економіка втрачає висококласних фахівців, відбувається “відплив мізків” і негативні зміни у віковій та статевій структурі населення, тому що серед тих, хто залишає країну в пошуках заробітку, переважають чоловіки працездатного віку. Як наслідок, у країні спостерігається зростання питомої ваги жінок у загальній чисельності населення [6].

Важливу роль у природному відтворенні населення та визначенні демографічної бази трудових ресурсів відіграє характер вікової структури населення. Характерною особливістю сучасної вікової структури населення України є зниження частки дітей у загальній чисельності населення. Це свідчить про те, що в Україні на сучасному етапі її соціально-економічного розвитку склався звужений тип відтворення населення. За останні роки збільшився середній вік населення з 40,2 до 40,6 [7].

Зі збереженням сучасних тенденцій народжуваності та смертності у майбутньому цілком можливе подальше збільшення питомої ваги осіб похилого віку і, відповідно, загальне старіння населення України (рис. 3).

У країні знижується мотивація до інтенсивної трудової діяльності, загострюється масове неприйняття багатих людей, збільшується розшарування суспільства на багатих і бідних. Наслідок – відсутність середнього класу, котрий є основним компонентом соціальної стабільності та прогресу. Представники цілої низки професій: лікарі, вчені, вчителі – нині опинилися серед бідних. Бідність дуже часто стає супутником не просто освічених і кваліфікованих людей, а людей, котрі працюють у режимі повної зайнятості. Така ситуація відображає процес знецінення трудових ресурсів, майже чверть працюючих отримує зарплату нижчу від межі бідності.

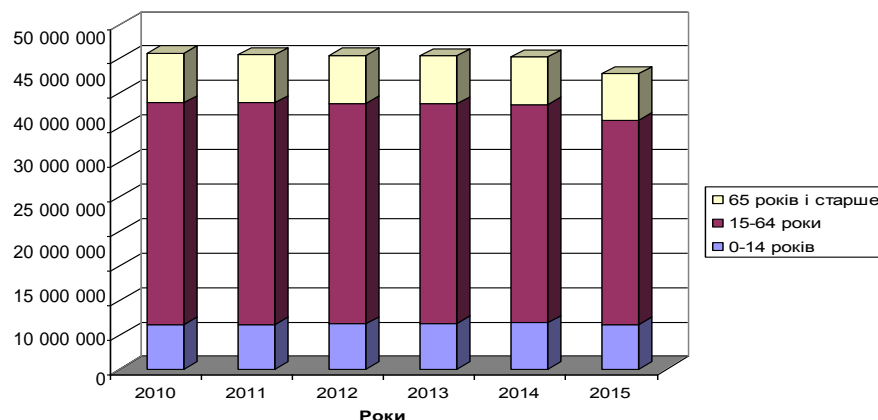

Рис. 3. Чисельність населення України за віковими групами

Багато соціальних загроз пов'язано з погіршенням стану здоров'я населення. На трудові ресурси негативно впливає брак активної державної політики збереження здоров'я населення, руйнування медико-профілактичної сфери, невизначеність гарантій держави у цій сфері, повільне реформування системи охорони здоров'я, несформованість мотивації населення до здорового способу життя.

Руйнівні тенденції в системі освіти й формуванні висококваліфікованої робочої сили призводять до погіршення якісних характеристик, зниження професійної придатності, збільшення розриву між рівнем кваліфікації претендентів на робочі місця і сучасними вимогами до працівників [8, 220].

Усе зазначене в найближчому майбутньому стане не просто основним негативним чинником на шляху економічного зростання, а переросте у широкомасштабну загрозу інтересам і безпеці України.

Сучасні тенденції руйнування трудового потенціалу за їх масштабами та глибиною вчені визначають як соціальні загрози. Вони обумовлені відсутністю державної стратегії розвитку соціально-трудова пріоритетів і гарантій, нерозвиненістю соціально-трудова відносин, неефективністю системи соціального захисту працюючих [9].

Ураховуючи складність ситуації в економіці країни та на ринку праці, актуальним залишається питання розробки напрямів покращання ефективного використання трудових ресурсів в Україні, посилення місця й ролі управління трудовими ресурсами на державному рівні. Стратегічні національні інтереси України у соціально-економічній сфері мають реалізовуватися насамперед у політиці держави щодо забезпечення повнішого розвитку і реалізації людського потенціалу, забезпечення умов праці та гідного життя.

Із метою покращання демографічної ситуації необхідно на державному рівні стимулювати подальшу народжуваність і повернення кваліфікованих кадрів з-за кордону на Україну [10].

Для формування та розвитку трудових ресурсів необхідно запровадити систему стимулювання, врегулювати систему оплати праці, підвищити її рівень, але так, щоб її підвищення не призводило до зростання інфляції. Необхідно покращити умови праці в таких галузях, як вугільна, металургійна, машинобудівна, літакобудівна та сільське господарство. На постійній основі слід проводити моніторинг стану трудових ресурсів з урахуванням процесів, які відбуваються у світі.

Усього цього неможливо досягнути без державного сприяння фундаментальній науці для успішного розвитку інноваційних галузей.

У разі реальної реалізації зазначених заходів в Україні може бути залучено механізми формування та реалізації державної політики у сфері управління трудовими ресурсами України для гідного місця серед інших країн світу за рівнем розвитку і конкурентоспроможності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Сучасна ситуація у сфері управління трудовими ресурсами у країні є результатом проблем, які потрібно розв'язувати на державному рівні: негативні демографічні тенденції; невідповідність сфери професійної освіти потребам ринку праці, відсутність державних пріоритетів у галузі освіти, зниження якості підготовки фахівців; низький рівень заробітної плати в бюджетному секторі, який сприяє поглибленню диспропорцій на ринку праці; непослідовність проведення економічної політики, послаблення ролі держави; зниження довіри населення до державної соціально-економічної політики.

Отже, зазначимо, ключовим пріоритетом в управлінні трудовими ресурсами на державному рівні має стати формування та збереження трудового потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Наумко Ю. С. Теоретичні засади формування системи управління трудовими ресурсами [Електронний ресурс] / Ю. С. Наумко // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>
2. Мазана Т. В. Трудові ресурси сільського господарства та ефективність їх використання в ринкових умовах [Електронний ресурс] / Т. В. Мазана, В. П. Ткаченко // Ефективна економіка. – 2012. – № 12. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>
3. Карасьов О. П. Сучасний стан і тенденції розвитку трудового потенціалу в аграрній сфері / О. П. Карасьов, Р. М. Миронова // Інтеграція економічних та технічних процесів: сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія / за заг. ред. Л. М. Савчук. – Х. : Діса плюс, 2015. – С. 313–320.
4. Бербенець О. В. Вплив трудової міграції населення України на розвиток ринку праці [Електронний ресурс] / О. В. Бербенець // Ефективна економіка. – 2011. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Бербенець О. В. Основні тенденції та наслідки міжнародної трудової міграції / О. В. Бербенець // Агросвіт. – 2015. – № 15. – С. 26–29.
7. Застава І. А. Трудові ресурси в складі ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції “Економіка і фінанси: аналіз тенденцій та перспектив розвитку” (Дніпропетровськ, 13 листопада 2015 р.) / І. А. Застава, І. І. Байдак. – Дніпропетровськ : ДДАЕУ, 2015. – С. 199–202.
8. Ткачук Р. Л. Дилеми управління трудовими ресурсами України: сьогодні та перспективи / Р. Л. Ткачук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип. 169. – Ч. 1. – С. 217–223.
9. Сиченко В. В. Інструментарій державного регулювання соціальної сфери країн Європейського Союзу / В. В. Сиченко, О. О. Сиченко // Державне управління. – 2015. – Вип. 252. – Т. 263. – С. 122–129.
10. Байдак І. І. Управління трудовими ресурсами: проблеми і перспективи : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи” (Дніпропетровськ, 02–04 березня 2016 р.) / І. І. Байдак, І. А. Застава. – Дніпропетровськ : Стандарт (ПП Бойко В. В.), 2016. – С. 11, 12.